

Historisk beretning fra regimentet....

Lejrene ved Hald 1867 - 1880

Af: Erik Jensen, militærhistorisk medarbejder

Kortet viser en af lejrgaderne nord for Hald Hovedgård og ganske tæt ved Herningvejen.

De store tab ved krigen i 1864 gav Krigsministeriet noget at tænke over. Bl.a. blev Viborg By året efter valgt til fast garnisonsby og flere andre tiltag blev iværksat.

Ved Hærloven i 1867 blev det bestemt, at der hver sommer skulle afholdes lejrøvelser med ti infanteribataljoner, et kavaleriregiment (bestående af 2 eskadroner), to artilleribatterier samt et ingeniørkompagni og i april 1868 blev det endeligt besluttet, at lejren skulle etableres ved Hald

I motiverne for det danske infanteris fremtidige organisation og uddannelse, lagde man vægt på, at uddannelsen mundede ud i større øvelser, hvor kompagnier, bataljoner og brigader kunne indøve det nødvendige samarbejde.

Ravnstrup-lejren

Forud for denne beslutning, var der dog oprettet flere træningslejre i Danmark. Lejren i Jylland var placeret ved Ravnstrup, hvortil 6. Infanteribrigade med 10., 12. og 21. Bataljon på hver 400 mand blev udlagt i tidsrummet 17. juni - 17. juli 1865 (med afmarch fra Fredericia den 11. juni og hjemkomst den 23. juli.) – altså 6 dages march hver vej !!

De 1.200 soldater rykkede ind i lejren, som lå på skråningen af de bakker, der sænker sig ned til Fiskbæk Å mellem Ravnstrup Kirke og Nybro, lørdag den 17. juni 1865, for at bo der i fire uger. Terrænet, der lå nordvest for lejren, blev benyttet til eksercerplads, og det var i det hele taget meget velegnet. Skarpskydningsbanerne var lagt i en dal syd for lejren, men var ikke særligt tilfredsstillende.

Lejren var bygget af træbarakker og den totale størrelse af den var 475 m lang og 225 m bred. Lejren ved Ravnstrup blev dog opgivet, da barakkerne var utætte og ikke ydede den nødvendige beskyttelse mod sandfygning, da der for det meste var vestenvind i det åbne terræn. Hald-området lå derimod i læ af skov på flere sider og april 1868 blev det endelige besluttet, at det var stedet for de kommende samlinger.

Lejrene den Hald

Til lejrplads for Infanteri og Ingeniørregimentet valgtes det åbne terræn mellem nuværende Herningvej og Hald Hovedgård. Til Rytteriet og Artilleriet blev valgt terrænet ved området langs med Egeskovvej. Lejrlazarettet lå i skovkanten ned mod Non Mølle.

Det blev en meget besværlig opgave at etablere lejren.

Tilvejebringelse af selve lejrmateriellet var forbundet med ret mange vanskeligheder. Lejren skulle bestå dels af faste, dels af flytbare træhytter, og dels af telte. Til træhytterne rådede man alene over det højst utilstrækkelige materiel fra Ravnstrup-lejren

Der blev dog givet grønt lys for indkøb af ravndug og den fortsatte tilvirkning af de planlagte telte gik til Artilleriet, og Ingeniørkorpset kunne koncentrere sig om fremstilling af alt træmateriellet til lejrene (hytter, lazaretbygninger, sygestalde, våbenskure, geværstativer, trægulve, krybber mv.) og selve lejrens etablering (skydebaner, vandforsyning, badeanstalter m.v.) og den 19. juni, da de sidste bataljoner rykkede ind i lejren, var den fuldstændig indrettet, bl.a. med telte til ca. 8.000 mand.

Der afholdes et velfortjent middagshvil.

Lejrene var således en hel by af telte, næsten dobbelt så stor som Viborg med lejrgade, alarmpladser, torvepladser, magasiner og depoter, post- og telegrafstation, arrest samt brand- og politivæsen. I skovkanten langs Herningvejen lå lange rækker af boder, hvorfra der blev faldbudt alt, hvad soldater kunne tænkes at få brug for: Tobak, sivsko, skrivemateriale, pudsegrej, bøger og blade. Der var urmager og fotograf, skomager og barber, ja tilmed en ligtorneoperatør tilbød sin hjælp til ømme soldaterfødder.

Lokummerne var et kapitel for sig. De var i bogstaveligste forstand "offentlige". De bestod af en grav med et par træstammer foran, som soldaterne kunne sidde på. Lokummerne var anbragt på et lille højdedrag med fri udsigt over hele lejren og søen. Så der kunne sidde en hel række soldater og hygge sig og nyde den flotte udsigt.

Uddannelse – herunder skydeøvelser var vigtige

Fodfolket var den våbenart, hvortil der stilledes største uddannelsesmæssige krav, dels havde det kort før ankomst til lejren fået nyt eksercerreglement, der var et taktisk reglement, og dels havde det netop modtaget den moderne bagladeriffel model 1867, dog blev et par af bataljonerne udrustet med tapriffel model 1848/65, der var blevet forandret til bagladning.

Til skydeøvelserne var der behov for et meget omfattende terræn.

Der blev anlagt et stort antal skydebaner. 10 baner blev anlagt nord og øst for Hald Sø, hvor nedslagsområdet var på Inderøren. 2 baner blev lagt i en slugt på Dollerup Mark, 4 i en slugt, der strækker sig fra Almind Kirke ned mod søen og endelig 4 baner ved Nonbogårde, hvorfra skudlinjerne gik ud over Vedsø.

10.000 mand deltog årligt

Ved én af de første samlinger deltog 6 jysk-fynske bataljoner: 8., 11., 12., 16., 19. og 20. Bataljon og 4 sjællandske bataljoner: 13., 15., 17., og 18. Bataljon samt én af Livgardens halv bataljoner.

D.v.s., at ca. 100.000 unge mænd passerede gennem det midtjyske terræn i perioden og de prægedes for livet af de oplevelser, de fik.

"Lyng-garden"

Øvelserne foregik i en bred dal, hvor der øvedes eksercits, samt "fremrykning til manøvre". Det blev indøvet ved at marchere op ad en høj, stejl, lyngklædt bakkeskråning, som bataljonerne én ad gangen beordredes til at bestige, medens de andre stod i rørstilling.

Først kom en københavnsk bataljon med sit lette fodtøj, der kunne være udmærket på banede veje, men når hælene er mere eller mindre rundslidte og ikke ru i kanten, som kan gøre indtryk i den hårde lyngskjold, duer de ikke. Flot rykkede bataljonen frem over den flade dalbund, men aldrig så snart den prøvede at gå op ad lyngbakken, før de forreste gled og rutchede og faldt, rev de andre med, og snart lå de som mejede ned, spredt over hele skrånningen, kravlende på alle fire i fuld oppakning.

Så kom turen til 6. Bataljon, som havde stået og grinet godt af de andre. Bataljonen stod i dobbelt kolonne. Bataljonschefen, Oberst Falkenberg, rettede sig op i sadlen og udstødte kommandoen: "March" og fødderne sattes så hårdt i, at jorden gav genlyd før man nåede hen til skrånningen. Da det gik opad, bliver skridtene kortere, men takten holdtes og sideretningen bevarede.

De svære støvlers hæle havde solide zinker, hvis skarpe kanter lod sig skære ned i lyngskjolden, og alle kræfter blev lagt i, lige til de - med fortsat sideretning og fodslag - vandt op over bakkekammen, nåede ind på plads og gjorde holdt."

De sjællandske soldater kaldte derefter 6. Bataljon for "Lyng-garden".

Øvelserne var anstrengende, men der var også plads til fritid

Lejrlivet var et overordentlig stort gode for hæren i retning af uddannelse såvel som i troppeføring. Tjenesten varede fra kl. 4 om morgenen til kl. 10 om aftenen, og det uafbrudte samliv skabte et godt kendskab til hinanden. Lejrsamlingen varede 45 dage, hvorefter bataljonerne vendte hjem til deres garnison og blev hjemsendt.

Når soldaterne kom til Viborg i deres fritid, var det i et antal, så byens indbyggerantal nærmest blev fordoblet. På byens værtshuse blev der langet øl over diskene, og når soldaterne havde slukket tørsten og væltede ud i gaderne, gik manganen en jens på besøg hos piger som "Soldater Stine" og "Nattens dronning", men mest eftertragtet var måske "Klejne-Bente". Hun blev ikke kaldt sådan, fordi hun på nogen måde var klejn. Tværtimod var hun efter sigende en lille særdeles trin Madam.

Kongeligt besøg

Kong Chr. IX aflagde ofte besøg i lejren, hvor han blev modtaget af "honnørmarchen, skingrende fanfarer og troppernes hurraråb" og kongen trakterede med punch og cigarer til mandskabet og afholdt taffel for officererne.

Kronprins Frederik (senere Fr. VIII) fulgte i årene 1874 - 1877 manøvrerne ved Hald og var da indkvarteret i "Kongeteltet"

Mindestenen var Egekrogen

I 1906 blev der ved siden af stedet, hvor Kongeteltet og en officersmesse havde været (ved "Egekrogen" overfor Hald Ege Skole) rejst en mindesten for Kronprinsen.

GLORIA FINIS

Kilde: Prinsens Livregiments arkiv.